

Veel scholen doen Montessorionderwijs 'erbij', maar..

De echte montessorischool is op de weg terug

Interview met Fred Kelpin verschenen in het onderwijsmagazine **Inzicht**, Jaargang 144, nr 3/4 juni 2010
Door Jan Barendse.

Inzicht is een uitgave van de Vereniging Openbaar Onderwijs te Almere

Fred Kelpin staat onder Montessorianen bekend als het geweten van de beweging. Kelpin is 25 jaar lang lid geweest van het dagelijks bestuur van de in 1929 door Maria Montessori zelf opgerichte Association Montessori Internationale. In die functie heeft hij al het Montessorimateriaal gedocumenteerd, in werktekeningen opgeslagen en daarbij aangegeven aan welke voorwaarden dat materiaal moet voldoen. Hij was tevens actief in een Montessorigroep van het Algemeen Pedagogisch Studiecentrum.

Hoeveel 'Maria' zit er nog in de huidige Montessorischool? Fred Kelpin, Montessoriaan in hart en nieren zag de laatste 15 jaar belangrijke grondprincipes wankelen, veelal onder druk van de onderwijsinspectie. Op veel Montessorischolen verscheen het CITO- leerlingvolgsysteem, raakte het principe van de keuzevrijheid van kinderen in verval en werden er rekenmethodes ingevoerd die de kralenstaafjes en het gouden materiaal verdrongen. Er werd

zelfs gemorrelt aan de heilig geachte verticale groepsindeling. Maar Kelpin ziet gelukkig ook tekenen dat de 'magere jaren' voorbij zijn.

'Ik ben niet iemand die zegt dat alles zo moet blijven als het was', benadrukt Kelpin. 'Maar als je het Montessorionderwijs verandert doe het dan alsjeblieft zoveel mogelijk in de lijn van de oorspronkelijke bedoelingen. Er is een onderzoek geweest van het Kohnstammstituut, gericht op de toekomst van het Montessorionderwijs en in dat onderzoek worden drie typen Montessorischolen onderscheiden: de klassieke Montessorischool die zo precies mogelijk werkt zoals Montessori het ooit heeft opgeschreven. Daar bestaan er nog maar een stuk of zes van. Daarnaast heb je de authentieke Montessorischool die zich wel aangepast heeft aan de tijd, maar met behoud van de uitgangspunten en het derde type is de school die eigenlijk Montessori 'erbij doet'. Deze scholen houden zich voornamelijk bezig met het lesgeven volgens methodes. En dat heeft vervelende consequenties. Dat methodegebruik gaat namelijk gepaard met lesgeven en als je dat moet doen in verticale groepen die gaan van 6 tot 9 jaar en van 9 tot 12, dan moet je dat verhaal drie keer vertellen. Daarom hebben ze die groepen teruggebracht tot tweejarige groepen waarbij vaak groep 8 helemaal apart gehouden wordt. Zodra je aan die verticale opbouw

Sommige scholen doen Montessori er maar bij

begint te morrelen, dan handel je eigenlijk in strijd met alles wat authentiek Montessoriaans is. Want die driejarige opbouw is gebaseerd op ontwikkelingspsychologische inzichten!’

Vrije werkkeuze

‘Type drie’, vervolgt Fred Kelpin, ‘is in de laatste tien, vijftien jaar ontstaan. En die scholen zijn zo geworden door druk van buiten af. Maatschappelijke druk, maar ook doordat inspecteurs zich steeds meer inhoudelijk met de scholen zijn gaan bemoeien. De ‘adviezen’ die ze dan geven zijn op z’n zachtst gezegd niet erg Montessori-vriendelijk. Gelukkig hebben ze bij het bijzonder onderwijs nog steeds niet zoveel te eisen. Die druk wordt overigens ook ervaren door andere traditionele vernieuwingscholen. Jenaplanscholen en Vrije Scholen bijvoorbeeld.’

De vrijheid van werkkeuze is voor Fred Kelpin wel een van de allerbelangrijkste principes. ‘Een Montessorischool mag zich eigenlijk niet meer zo noemen als daar aan wordt gepeuterd. Het idee is dat het kind zelf het beste weet waar het aan toe is en binnen dat raamwerk van mogelijkheden zelf moet kunnen kiezen. Wat het gaat doen. Maar op veel van die verwaterde Montessorischolen beperkt de keuzevrijheid zich tot het tijdstip waarop een kind mag werken aan een opdracht die de leerkracht gegeven heeft.’

*Een Lesrooster strookt niet
met vrije werkkeuze*

Rekenmethodes

Elke echte Montessoriaan zou moeten zweren bij het authentieke Montessorimateriaal, maar Fred Kelpin in het bijzonder: Hij bracht dit allemaal in kaart. Hij is dan ook, om het voorzichtig te zeggen, niet blij met het verschijnen van rekenmethodes op de Montessorischool zoals dat de laatste jaren veel is gebeurd. Kelpin: ‘Dat kwam ook door de populariteit van het realistisch rekenen. In veel Montessorischolen kwam een methode als Pluspunt en die ging het Montessorimateriaal vervangen. Want als je een methode hanteert als opbouw, dan moet je met kleine getallen beginnen en dan pas met grote. Maar in het Montessorionderwijs is dat niet het geval! De kleine getallen -de kralenstaafjes- en de grote getallen –het gouden materiaal- lopen naast elkaar op; dat loopt parallel. Je kunt dus niet het materiaal en de methode tegelijkertijd gebruiken, want dan raak je in de knoop met de leerlijnen. En als dan ook de inspecteur liever ziet dat je een rekenmethode gebruikt, omdat je dan qua inhoud in de richting van de CITO-eindtoets zit, dan is het besluit snel genomen.’

Kindvolgsysteem

'We hebben een periode achter de rug van compromissen', vindt Kelpin. 'Veel montessorischolen hebben zich het CITO- leerlingvolgsysteem laten opdringen en dat betekent min of meer: toetsen vanaf de kleutergroepen. Steeds moet er met toetsjes

Fred Kelpin geeft Hadewych Minis een lesje met het taalmateriaal voor Communicatie en Expressie.

vastgesteld worden of een kind zich ontwikkelt zoals het volgens het Kindvolgsysteem zou moeten gaan. Daarvoor is alles opgeknipt in periodes van een week of zes. Met tussendoelen die in zo'n periode bereikt moeten worden. Dat moet dan weer getoetst worden en dat kost handenvol kostbare tijd. Bovendien blijft er zo van keuzevrijheid nauwelijks iets over. In de klassieke Montessorischool hadden ze altijd een mooi folioboek. Daar schreef de leerkracht in op welke lesjes de kinderen gekregen hadden. Dat was toen het hele kindvolgsysteem. Dan zei een inspecteur natuurlijk op een zeker moment: "Dat noem ik geen kindvolgsysteem. Ga de CITO maar doen." Maar gelukkig is er nu uit de Montessoriwereld een antwoord gekomen. Els Westra heeft een Montessoriaans Kindvolgsysteem ontwikkeld, zonder al die toetsen. Dat is het MKVS. Dat volgt de kinderen op een heel andere manier, namelijk door ze te observeren. De onderwijsinspectie heeft dat –zij het met enige aarzeling- geaccepteerd. Nu is het aan de scholen die het CITO- leerlingvolgsysteem zijn gaan gebruiken om het MKVS te adopteren. De moeilijkheid is echter dat zij er niet veel voor voelen om opnieuw een ommezwaaai te maken. De Nederlandse Montessorivereniging doet daar nu gelukkig erg zijn best voor.'

Pauze

'Spanningen met de inspectie is overigens een verschijnsel dat al heel lang bestaat. In de jaren zestig, toen ik nog hoofd van de Vijfde Openbare Lagere Montessorischool in Amsterdam was, heb ik een keer een inspecteur op bezoek gehad die zei: "Kelpin, ik heb een probleem met die school van jou, want je hebt weliswaar vrijstelling van lesrooster, maar niet van pauze." Ik heb me er toen, samen met collega's tegen verzet om pauzes in te voeren, maar dat gevecht hebben we verloren. En dat staat haaks op wat Montessori daar over zegt in haar beschrijving van het ritme van een werkdag. Als kinderen een activiteit hebben gekozen moet dat niet onderbroken worden door een leerkracht die roept dat er nu pauze is. Je stoort ze dan in hun concentratie. En dat moet je zeker niet doen tussen kwart voor tien en kwart over elf.'

'Toen Maria Montessori in 1920 Nederland bezocht, heeft ze gesproken met minister de Visser en heeft hem uitgelegd dat er in Nederland kansen waren voor het Montessori lagere scholen maar dat er dan wel vrijstelling van lesrooster mogelijk gemaakt moest worden. Want een lesrooster strookt niet met de vrije werkkeuze. Die vrijstelling werd mogelijk in het geval dat pedagogische eisen daarom vroegen en dat was het begin van het lager Montessorionderwijs in Nederland. Het was tevens een erkenning van deze pedagogische signatuur en bovendien kwamen deze scholen nu ook in aanmerking voor bekostiging. Maar dat liep in de jaren vijftig weer fout. Toen werd het kleuteronderwijs bij wet geregeld en de KO-wet schreef voor de het kleuteronderwijs een aanvang nam bij het vierde levensjaar. Maar dan is de gevoelige periode voor zintuiglijk materiaal al voorbij! De bruine trap, de roze toren enz. De dwang van het systeem, de maatschappelijke druk die tegen de belangen van het Montessorionderwijs inwerkt is bijna van alle tijden. Gelukkig is de Montessorischool de afgelopen vijftig jaar steeds vitaal genoeg geweest op de opgelegde beperkingen te overwinnen. De recente ontwikkelingen binnen de Nederlandse Montessori Vereniging geven mij het vertrouwen dat dat ook nu weer gebeurt.' ◇

Reacties

Op het interview heeft een aantal lezers gereageerd. Hieronder een selectie:

Jan Toor

Jan Toor volgde een spoedopleiding aan de Gemeentelijke Kweekschool in Amsterdam en werd onderwijzer. Hij behaalde ook zijn Montessoridiploma en ging werken bij de derde Montessorischool aan het Hygieaplein in Amsterdam. Later stapte hij over naar het Lager Huishoud- en Nijverheidsonderwijs in de Jan van Galenstraat. Jan, in de tachtig nu, was daarnaast werkzaam als Akela Leader bij de Nederlandse Padvinders. Wij kwamen met elkaar in contact na publicatie van een artikel over Nel Lind elders op deze website. Jan schrijft:

"Zoals beloofd nog een reactie op dit artikel in 'Inzicht' dat mij uit het hart gegrepen is. Ik heb zelf destijds bewust en weloverwogen voor het Montessorionderwijs gekozen zonder het zelf "genoten" te hebben (jaloers was ik na mijn herinneringen aan de oude strakke klassikale school in de jaren 30). Mijn keuze werd bepaald na uitgebreide studie in de literatuur. Ik vraag me af of die scholen en leerkrachten die "het er een beetje bij doen" zich wel in de filosofie van Maria Montessori hebben verdiept of wellicht, of zij het helemaal hebben begrepen. Als dat WEL het geval zou zijn geweest had men zich niet neergelegd bij die mogelijk opgelegde nivellering. Als je niet gelooft ga je toch ook niet naar de kerk, niet om gezien te worden of er status aan ontlennen?

"Een beetje erbij" dat kan niet, dan kun je nl. niet met verticale groepen werken, niet de keuzevrijheid handhaven, ook wat de rustpauzes betreft. Dan moet je wel meedoen aan CITO- en andere toetsen, dan moet je het m.i. niet Montessori noemen,

dat is dan een leugen! Is de naam wettelijk beschermd? Zijn er ook Daltonscholen die het er een beetje bij doen of Vrije Scholen? Ik betwijfel dat.

Ik herinner me de strijd in de 3e Montessorischool in Amsterdam tussen een bovenbouwjuf die het er een beetje bij deed en Kit Steenberghe en ik die het 'zuiver' wilden houden. Dat kan ook niet in één en dezelfde school, de een gebruikt rekenboekjes, de andere hanteert eigen opdrachten bij en na het materiaal.

Toen boekjes verplicht werden, besloten Kit en ik die in stukjes te scheuren (je had dan per groep ook maar 2 nodig!) en op kaarten te plakken. Stel je voor, je krijgt zo'n boekje, daar moet je helemaal doorheen, bladzijde na bladzijde, een rijstebrijberg van sommetjes en opdrachten. Een kaart met sommen, dat was overzichtelijk, als je die af had en laten controleren kon je fris aan een nieuwe beginnen. Je kon het zelfs aanpassen aan de mogelijkheden van de leerling: doe eens een gedeelte en gaat dit vlot en goed, naar de volgende! Zelf nakijken werkte prima, kinderen zijn streng voor zichzelf....

Gelukkig zijn er scholen die niet de Cito-toets gebruiken, zoals de 2de in Amsterdam. MKVS, wat een briljant idee. Overigens, na 30 jaar ervaring kwam ik er wel achter dat de mogelijkheden van de inspectie beperkt zijn.

Tot slot: dat de basisschool een verbetering is en past bij Montessori: kleuter en lager als een doorlopende weg, daar ben ik van overtuigd. Dat voorkwam ook dat ouders hun kinderen wel op de kleuterschool deden (ze doen het zo leuk en het ziet er zo gezellig uit.....) om ze daarna (nu moeten ze echt gaan leren!) naar een klassikale school te sturen.

Ik ga al je artikelen en verhalen lezen, Fred. En vooral de relatie Scouting/Montessori fascineerde mij en was een groot moment van herkenning!"

Jan noemt Kit Steenberghe. Een Montessorileidster pur sang. Op het eind van de Tweede Wereldoorlog fietste ze vanuit haar woonplaats Bussum dagelijks naar Amsterdam en terug toen treinverkeer niet langer mogelijk was. Toen de Jodenvervolgving steeds meer vorm kreeg en Kit zich afvroeg wie van haar leerlingen ze na de Kerstvakantie nog in haar groep zou terugzien besloot ze op alle tafels een Kerstgroet te leggen. Dat schrijven van die Kerstgroeten aan leerlingen en oud-leerlingen is nooit meer opgehouden tot zij op hoge leeftijd overleed. Kit is o.m. bekend van een artikel dat Mario Montessori onder de titel "Those horrible Mathematics" als AMI brochure schreef. Het gaat over ontdekkingen die kinderen met materiaal in haar groep deden. Het artikel uit 1960 is in het Nederlands vertaald en verscheen als "Dat akelige rekenen" in Montessori Mededelingen. (Jaargang 25, nummer 3)

De vraag naar de wettelijke bescherming is niet makkelijk te beantwoorden. Ik meen te weten dat de NMV een bescherming van de naam Montessorischool heeft neergelegd bij het Europees merkenbureau. Maar van mijn werk in de AMI weet ik hoe moeilijk zo'n bescherming in de praktijk te realiseren is.

Els Houweling

Els Houweling werd als Montessorikleuterleidster opgeleid aan de Gemeentelijke Kweekschool te Amsterdam. Zij woont in Zwitserland in Neuchâtel, waar ze eigenaar en directrice van een internationale Montessoribasisschool was. De school streefde naar het geven van authentiek Montessorionderwijs, wat onder andere bleek uit het werken met leidsters die in het bezit waren van een AMI Montessoridiploma.

Nadat ze haar school van de hand had gedaan studeerde Els psychologie en onderwijswetenschappen aan de universiteit van haar woonplaats. Onlangs studeerde ze af en in 2010 opende zij een Montessoricentrum in Neuchâtel.

www.swissmontessoricentre.ch

Els schrijft:

“Wat ben ik blij dat iemand eens eindelijk mag zeggen hoe het gesteld is met het Nederlandse "Montessori onderwijs". Ik hoop ook dat er nog vele interviews gaan volgen van Montessorimensen die weten wat de principes zijn van "Maria". Het Montessori onderwijs "erbij doen" vind ik verwerpelijk. Hoe kan je een methode voorstaan wanneer je er allerlei anderen stromingen, testen en pauzes bijhaalt en inlast?”

Han Ockhuijsen

Han Ockhuijsen is een vriend uit vroeger dagen. We waren allebei verkenner van de Jan van Nassaugroep in Amsterdam en zijn dus leeftijdsgenoten. Daarna verloren we elkaar eigenlijk uit het oog, maar de huidige wonderen van techniek hebben de contacten van vroeger langs elektronische weg weer hersteld. Han begon als ontwikkelingswerker in Afrika en volgde na terugkeer een avondopleiding als onderwijzer aan de Amsterdamse Gemeentelijke Kweekschool. Daarna ging hij toch weer een andere weg en werd maatschappelijk werker. Een man met ervaring op veel terreinen dus.

Hij schrijft:

“Ik heb het interview in 'Inzicht' gelezen. Erg boeiend. Ik heb niet zo veel praktische ervaring in het onderwijs maar ik herken het dilemma wel. Theo Thijssen worstelde daar al mee: het gevecht tussen de gebleken werkbare uitgangspunten en aanpak, welke bestudering en vertrouwen vragen en de eisen van het grotere systeem dat alles wil toetsen en controleren ook al betekent dat afbreuk van kwaliteit. En niet alleen in het onderwijs speelt dit dilemma. De waan van de dag wisselt vaak en bepaalt veel. Gelukkig blijven er altijd bevlogen mensen die zich niet laten ontmoedigen of cynisch worden. En dan is het plezierig om daar iets over te lezen!”